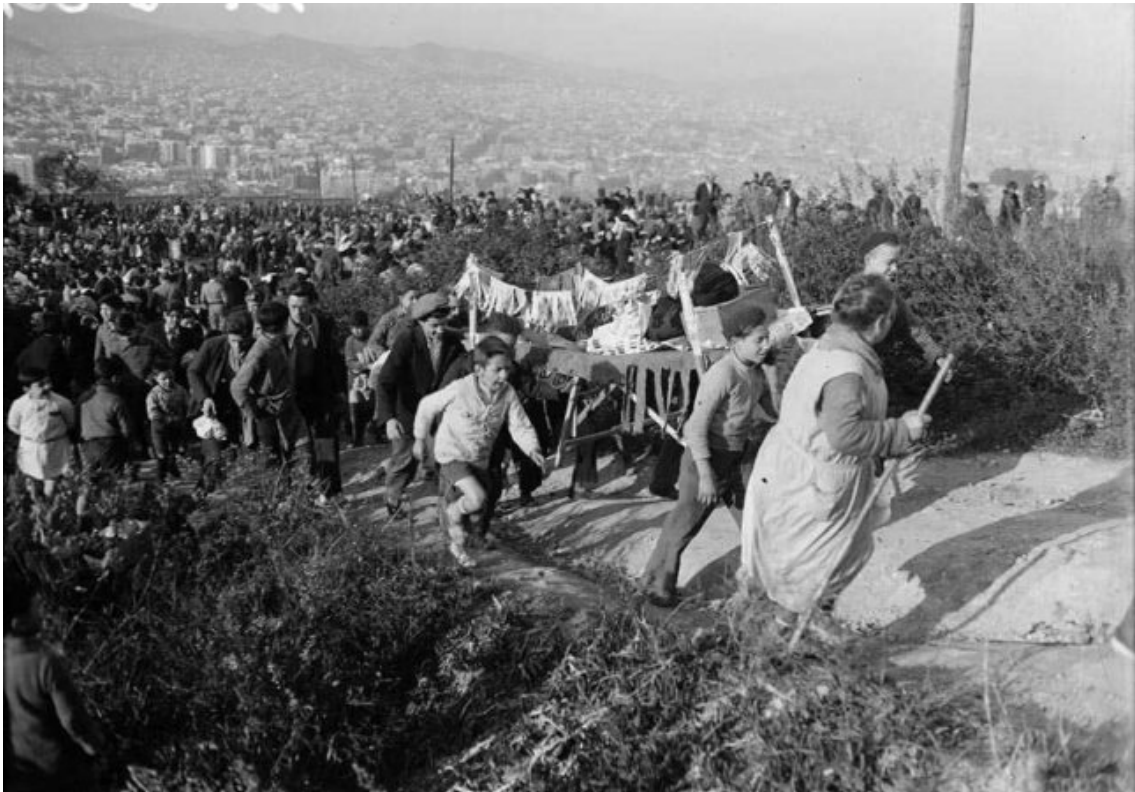

Enterrament de la Sardina. Acaba el Carnaval i s'inicia la Quaresma

Llitera amb un ninot del carnestoltes a la celebració de l'Enterrament de la Sardina.
Autor: Sagarra i Torrents. 14 de febrer de 1934. [ANC1-585-N-9278](#)

Descripció

Es tracta d'una imatge en suport vidre, blanc i negre, de dimensions 9x12 cm.

Un nombrós grup de persones camina muntanya amunt, encapçalat per uns joves que porten una llitera amb un ninot que representa el carnestoltes, durant la celebració de l'enterrament de la sardina, a Barcelona. Al fons, vista panoràmica de la ciutat.

Interès del document

La imatge mostra la participació ciutadana en una festa que simbolitza el final del Carnestoltes i dóna lloc a la Quaresma, que incorporen a la tradició del culte cristià alguns elements rituals procedents de cultures antigues, sovint relacionats amb el cicle de la vida i la natura.

Analitzar les arrels de les festes populars i l'ús que se'n fa en cadascuna de les èpoques, ens facilita la comprensió de la societat i l'evolució cultural dels pobles.

Context

Segons la tradició, l'enterrament de la sardina tanca el període del carnaval i marca l'inici de la quaresma, període de 40 dies que comença amb el dimecres de cendra i finalitza el diumenge de Rams.

Oposada al Carnaval –que és època de transgressió– la Quaresma, és una època de desdejuni i penitència que entronca amb les tradicions de cultures antigues, com la egípcia, que després van incorporar jueus, grecs arribant a nosaltres a través de la religió cristiana.

Simbòlicament es representa com una dona vella, de caràcter esquerp, i amb set cames, una per a cada setmana del cicle, vestida de negre i que porta un bacallà assecat a una mà i un cistell de verdures a l'altra, en referència als aliments que es consumeixen durant aquests dies, en què la carn és desterrada de la dieta i les salaons esdevenen la principal font proteínica.

Entre ambdós períodes l'enterrament de la sardina és encara una festa col·lectiva en què la població organitza una comitiva que enterra el peix, o el ninot del carnestoltes, simbolitzant l'enterrament del pecat i la transgressió.

L'explicació del simbolisme de la sardina no està del tot clara, tot i que sembla que una de les hipòtesis més plausibles és la que es refereix a un origen de la festa que se situaria en terres castellanès, on se celebrava un menjar col·lectiu al camp i, després s'enterrava un porc que anomenaven la "cerdina"; per tant, segons aquesta hipòtesi, primer ens hauria arribat el nom de la festa i després s'hauria incorporat el símbol del peix

El dimecres de cendra amb què s'inicia aquest període, la tradició cristiana celebra una cerimònia en què el sacerdot marca una creu amb cendra al front dels feligresos, mentre pronuncia la frase: "recorda que ets pols i en pols t'has de tornar", en referència a la mort del cos. La cendra, procedent de la crema de les palmes del dia de rams de l'any anterior, simbolitza també la penitència.

Joan Amades, ens parla d'aquesta festa i de la seva simbologia en el seu Costumari Català:

Dimecres de cendra. És el primer dia de Quaresma. Les gents amigues de la folga el tenen com el darrer dia de les Carnestoltes. Això fa que el dia d'avui es confonguin els costums austers del període que comença amb les bullícies i boires del que fineix. Com a corol·lari de les festes de les Carnestoltes havia estat costum de sortir a berenar a fora. Fins a la darrereria del segle XIX es pot dir que sortia tota la població en massa (...) Les persones que el dia d'avui anaven a berenar a fora deien que anaven a enterrar el Carnestoltes. A Madrid deien que anaven a enterrar la sardina, apel·latiu que d'algun temps ençà s'ha estès entre nosaltres. Prenent l'expressió al peu de la lletra, a casa nostra és costum enterrar una arengada que hom cobreix amb un plat, cassola o altre objecte de terrissa en lloc ben assenyalat, perquè l'any següent sigui fàcil de trobar (...) El significat estrany del qualificatiu d'enterrament de la sardina es fa difícil de comprendre (...) Enterrar una sardina no s'explica, puix que avui s'inicia el període del consum material i de l'enaltiment simbòlic del peix. Sembla que en lloc d'enterrar-la i anorrear-la, hom l'hauria d'enaltir. Creiem que l'origen del qualificatiu que ens ocupa ha d'ésser d'arrel profunda, atesa la seva gran extensió i generalització. El seu significat, però, se'ns fa impenetrable (...) Més aviat sembla la resta d'un ritu agrari l'enterrament de la cassola que fa com de llosa a l'arengada."

Es tanca doncs, el període del Carnaval, marcat per una certa permissivitat (sota la protecció de la disfressa) que permet alliberar l'expressió, la crítica i fins i tot la burla, en una societat constrenyida per les normes socials i el control polític i religiós. I és precisament aquest caràcter el que ha fet que, en diverses èpoques històriques, el carnaval fos prohibit, no tant per la transgressió de les normes religioses, sinó pel "perill" que podia representar -en determinats contextos- la llibertat d'expressió per al poder polític

S'enterra la sardina en una festa social, un àpat compartit, i la població es prepara per el retraïment i la penitència.

Qüestions:

Busca informació i formula una hipòtesi raonada sobre per què arrela la tradició de celebrar un període d'abstinència de carn en aquesta època de l'any.

- Quines altres cultures coneixes que celebrin períodes de dejuni?
- Quines raons relacionades amb la nutrició poden haver que justifiquin aquesta pràctica?

- Cerca informació sobre com es calculen les dates en què es commemora la Pasqua i les festes de dijous gras, Carnaval i Dimecres de Cendra.
- Quina relació creus que té aquest càlcul amb els cultes relacionats amb la natura?
- Cerca informació sobre el simbolisme dels nombres en el món cristià, especialment, del 3, 12, 40, 400.
- Actualment, en el teu entorn hi ha alguna altra festa, situació o espai en què es permeti la total llibertat d'expressió?
- Al teu parer, quines limitacions hauria de tenir la llibertat d'expressió? Argumenta la resposta.
- Analitza la fotografia. Quin missatge creus que dona el fotògraf amb aquesta imatge, tenint en compte el context de la Barcelona de 1934?

Per continuar indagant:

Fonts arxivístiques

Destaquen diversos fons fotogràfics de l'ANC on es conserva documentació relacionada amb aquestes tradicions.

ANC1-42 Brangulí
ANC1-972-Joaquim Gomis
ANC1-585-Josep Maria Sagarra i Plana
ANC1-451-Nicolás González Albiach

Podeu utilitzar l'aplicació Arxius en Línia (<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat>) per localitzar els documents que es conserven a l'Arxiu Nacional de Catalunya i als Arxius Comarcals.

Aquests documents us permetran analitzar diferents aspectes d'aquestes tradicions i la seva evolució en el vostre municipi o entorns més propers

Bibliografia

Amades, J. Costumari Català. El curs de l'any. Salvat Editores i Edicions 62, Barcelona, 1983

Matèria BCN. El Carnestoltes d'Amades!. <http://www.materiabcn.com/el-carnestoltes-damades/>

XTEC. El Carnestoltes. <http://www.xtec.cat/~aporta1/costumari/carnaval.htm>